

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כט, תשל"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ענייני לשון בתקנים הישראליים

(המשך)

מָלָא — מְחֹק — גְּדוּשׁ — טְפוּף

כלי מן הכלים, שאנו קוראים לו מלא, אפשר שחסר בו משהו מקיבולו, ואפשר שיש בו קצת יותר מן המידה המדויקת. אם תכולתו מתאימה לקיבולו בדיוק, מה תוארו במצב זה? לכל אחד ממצבים אלו יש שם-תואר מיוחד בעברית: מחוק — שיש בו חסרון-מה; גדוש — שיש בו עודף-מה; טפוּף — שהוא מלא בדיוק.

שלוש המלים האלה נמצאות בצותא בפרייתא שבחלמוד בבלי, יומא מח ע"א: "מלא תפניו שאמרו — לא מחוקות ולא גדושות, אלא טפוּפות"¹.

"עדיף על" או "עדיף מן"?

בתקנים הישראליים אנו קוראים פעם בפעם, שמכשיר א', לדוגמה, עדיף על מכשיר ב' וכו'.

מן המקורות נימצא למדים, כי מוטב לומר: עדיף מן. בבבא בתרא יב ע"א: "חכם עדיף מנביא". וברש"י חולין קז ע"ב: "זריז עדיף מזהיר".

1. ראה ד"ר מנחם מורשת, ערכי המילון החדש לספרות חז"ל

א', תשל"ב, עמ' 126, הערה 37.

"אחת בשנה" או "אחת לשנה"?
 לעתים נכתב בתקנים "אחת בשעה", "אחת ליום", "אחת בשנה" וכו' — במובן "פעם אחת בכל . . .".
 איזוהי הצורה הנכונה — "אחת בשנה" או "אחת לשנה"?
 במקורות נראה, ששתי הצורות פשוטות.
 וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה . . . אחת בשנה יכפר עליו" — שמות ל, י.
 "לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה" — ויקרא טז, לד.
 "אחת לשלוש שנים תבוא אני תרשיש" — מלכים א', י, כב.
 "אחת לשלוש שנים תבואנה — דברי הימים ב' ט, כא.
 "אחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין בו ומביאין יין קרוש" — מעילה יא ע"א.
 "ברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חוגר" — עבודה זרה יא ע"ב.
 "סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (הפירוש: אחד לשבע שנים) נקראת חבלנית. רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה" — מפות א, י.
 "אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שיריים לחצאין" — ירוש' יומא ד, ה.
 "העונה האמורה בתורה: הטיילין בכל יום, הפועלים שתים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים" — פתופות סא ע"ב.

"כפליים פ—", "פי שניים פ—"

אנו קוראים לעתים בתקנים: "אורכו של לוח א' יהיה כפליים מאורכו של לוח ב'" או... "יהיה פי שניים מאורכו של לוח ב'". אבל לפי המקורות עלינו לומר: "כפליים מאורכו", "פי שניים מאורכו".

בזבחים נט ע"ב: "מה להלן גובהו פי שנים פארכו, אף כאן פי שנים פארכו". בפסחים קיח ע"א: "קשין מזונותיו של אדם כפליים פיולדה". בתוספתא סופה ד, ו: "פעמים שהיו בה כפליים פיצאי מצרים".

באמצע הבדיקה

יש שנמצא בתקנים הישראליים ביטוי זה: "באמצע הבדיקה", — גם כשאין הפונה לאמצע ממש (דומיו: "באמצע הישיבה", "באמצע העבודה" וכו').

מצאנו במקורות:

בכלאים ג, א: "בארבעה רוחות הערוגה ואחד באמצע"; בבבא קמא ס ע"ב: "אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים"; שם יד ע"א: "באמצע הפרק אינו פוסק"; שם טז ע"א: "באמצע הפרק יחזור לראש"; תרומות ד, ו: "ויבאמצע הקיץ"².

2. [וכן המונח שבמסורה "פיסקא באמצע פסוק" אינו מכון

ל"אמצע" ממש במובנו הגיאומטרי. — מ"מ.]